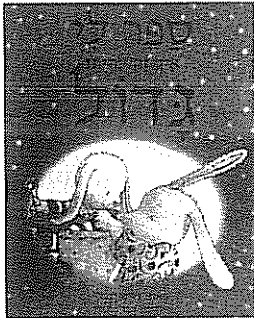

ספר לי איך זה להיות גדול –

ארבעה ספרים על אחים גדולים ואחיות קטנות

שרון שובל

יחסים בין אחים הוא נושא המרכזי של ארבעה ספרים שיידונו במאמר זה. שני ספרים שנכתבו על ידי ג'ויס דנבר, שייכים לסדרת "מיכאל ועמליה" ("ספר לי משהו נחמד לפני שארדם", הד ארצי-שבא, 1999; "ספר לי איך זה להיות גדול", ספרית מעריב-שבא, 2001) ושניים שנכתבו על ידי לורן צ'ילד ושייכים לסדרת "צ'רלי ולולה" ("אני בכלל לא עיפה ואני לא הולכת לישון"; "אף פעם בחיים אני לא יאכל עגבניה", שניהם בהוצאת דניאלה די-נור, 2005). ארבעת הספרים (למעשה שתי הסדרות) מדגימים באמצעות

ההבדלים ביניהם את הדרכים השונות שבהן היוצרות מתמודדות עם נושא דומה מזוויות שונות. בארבעת הספרים האח הבכור והאחות הצעירה מנהלים דיאלוג ללא

התערבות ההורים.

שתי הסדרות שונות זו מזו באופיין: שני זוגות האחים שונים מאוד אלה מאלה באופי של הדמויות, בטמפרמנט שלהן, בצורת התקשורת ביניהן. הדגשים החינוכיים והפסיכולוגיים של שתי הסדרות נבדלים זה מזה. הסדרות שונות גם בצורתן הגראפית, בזכות האיורים ובשל הטיפוגרפיה המיוחדת של סדרת צ'רלי ולולה.

שתי הסדרות פונות לגיל הרך. הספרים קצרים, מופיעים בפורמט גדול, בעלי איורים צבעוניים וטקסט לא ארוך. ידע העולם שבהם מבוסס על העולם המידי של הבית והסביבה. ספרי "צ'רלי ולולה" מסתמכים על ידע עולם רחב יותר. ההומור שבהם מורכב ומתחכם, אך נראה לי שהוא מובן לבני 5 ומעלה, ואפילו בני 4 יוכלו להבין את האינטראקציה בין האחים, גם אם לא יבנו כל הדקויות.

ההיבט הספרותי

בארבעת הספרים העלילה נסובה סביב היחס שבין הגדול לקטנה. מבחינה זו, הכותרת של הספר "ספר לי איך זה להיות גדול" משקפת יפה את תוכנם של הספרים. כל ארבעת הטקסטים הם למעשה דיאלוגים בין האחים, וכל ארבע הכותרות הן ציטוטים מדבריהן של האחיות – עמליה ולולה. עמליה, מאופיינת על ידי הקטנות והמתיקות שלה, היא בוטחת באחיה הגדול ומבקשת ממנו הסברים ועזרה. שתי הכותרות של ספריה משקפות את הדמות שלה ואת היחס בינה לבין אחיה. לולה, לעומת זאת היא עקשנית, וכחנית, בטוחה בעצמה ומצחיקה. כותרות הספרים שבהן היא מככת משקפות את האישיות שלה: "אני בכלל לא עייפה ואני לא הולכת לישון" (החזרה משקפת את העקשנות והדעתנות שלה) "אף פעם בחיים אני לא יאכל עגבניה", שוב הגזמה מכוונת: "אף פעם" וגם "בחיים".

סדרת צ'רלי ולולה שייכת לז'אנר ההומוריסטי. הדיאלוג בין האח והאחות מבוסס על הומור של שבירת ציפיות. לולה מפתיעה את צ'רלי כשהוא מבקש ממנה להיכנס לאמבטיה: "אבל צ'רלי", היא אמרה, 'אני לא יכולה לעשות אמבטיה בגלל הלויתנים". בהתחלה צ'רלי לא מבין, אבל בהמשך השיחה הוא מפתיע אותנו, הקוראים: "אז עזרתי לה להבריא לזיתן אחד מתוך חור הניקוז של האמבטיה". לפי קאנט (ברוך, 2001, ע' 83) הומור של שבירת ציפיות מתרחש כאשר הקורא מצפה לדבר מסוים ולפתע חלה תפנית. ההפתעה וחוסר ההתאמה לציפיות יגרמו לצחוק. בפתיה צ'רלי מציג את עצמו כאח הבוגר וכנציגם של ההורים, את לולה הוא מתאר כמצחיקה אבל בעייתית – לא רוצה לישון, לא אוהבת לאכול. הדמיון של לולה מפתיע אותנו, בהמשך מפתיעה אותנו העובדה שצ'רלי מפליג עם הדמיון הזה. בסיום, לולה מספקת לצ'רלי הפתעה נוספת.

שני הספרים מסתיימים בהפתעה של פואנטה, שהיא שיאו של הומור שהלך והצטבר לכל אורך הסיפור. כשלולה כבר כמעט נכנסת למיטה, היא מעלה עוד בעיה אחת אחרונה. צ'רלי (והקוראים עמו) כבר חושב שהוא יודע מה היא הולכת להגיד: "אוי, אל תגידי לי", ענית. 'אני כבר יכול לנחש בעצמי. היפופוטם ענק שוכב במיטה שלך". אבל לולה מפתיעה את כולנו: "אל תדבר שטויות צ'רלי, בחיים לא הייתי מרשה להיפיפיטומטם להכנס למיטה שלי". פתאום לולה מדברת כמו מבוגרת אחראית (מלבד שיבוש הלשון). אבל הטיפוגרפיה כבר רומזת לנו מהיכן תגיע הפואנטה ע"י הדגשת המילים "למיטה שלי". וכשאנחנו הופכים את הדף (לא במקרה, כדי שיצטבר עוד מתח), מגיעה ההפתעה האחרונה: "אבל נדמה לי שהוא שוכב במיטה שלך".

בסיפור השני, "בחיים אני לא יאכל עגבניה"; הדיאלוג בנוי על פי אותם קווים. צ'רלי טוען שהגזר איננו גזר אלא "מקלות מלוחים כאלה, מכוכב צדק", לולה מוכנה לנסות לטעום. כשהדג המצופה הופך לפתיתי ים מהסופר התת ימי, לולה נזכרת "אה, הייתי פעם בסופר הזה, עם אמא". שוב, כל אחד מהם מפתיע את השני, ואותנו הקוראים. הפואנטה מגיעה כשלולה מבקשת מצ'רלי עגבנייה. עכשיו היא זו שנותנת למאכל המוכר לבוש פנטסטי: "בטח, פצפוצי ירח זה מה שאני הכי אוהבת" וגם נוזפת באחיה: "באמת! צ'רלי, חשבת שזה עגבניות? באמת?".

סוג ההומור הזה מאפיין גם את היחסים בין שני האחים. הוא הופך למעין שפה פרטית של שניהם, שפה שיש לה חוקים משלה, שבה כל אחד מהאחים מנסה להפתיע את האחר בהפלגות הדמיון. ההומור קושר אותם יחד, ומאפיין את שניהם כאחים דומים שיש להם דיאלוג בונה, עולם משותף, למרות השוני ביניהם בגיל וב"בגרות", שכן באקספוזיציה שצ'רלי נותן לנו על עצמו ועל אחותו, ברור שהוא השקול, האחראי והמבוגר, והיא הקטנה, המצחיקה ומרובת הבעיות.

הצגתם כבוגר וכקטנה מחוזקת על ידי השפה שלהם. לולה משתמשת בשפה לא תקנית, השגיאה הצורמת בשם הספר "בחיים אני לא יאכל עגבניה", מעידה עליה עוד לפני שהתחלנו לקרוא. היא משבשת כמה מילים, כמו היפופוטם, ויש לה נטייה ליצור משפטים ארוכים מדי כמו "אני לא מוכנה לאכול אפונה ולא גזר ולא תפוחי אדמה..." המשפט הזה נמתח ונמתח. צ'רלי מדבר כמו גדול, במשפטים בנויים כהלכה, בשפה תקנית ובטון אחראי ובוגר, לדוגמה: "לאחותי הקטנה קוראים לולה... לפעמים אני צריך לשמור עליה".

השפה של צ'רלי תיאורית, ניטרלית והשפה של לולה רגשית (ברוך, 2001, עמ' 120), השפה הזו מאפיינת אותה כקטנה. אבל הדיאלוג מציע גשר: השפה של צ'רלי מתקרבת לאמוטיביות של לולה ואילו הדמיון של לולה נשמע בוגר מאוד. צ'רלי משתמש גם במילים ילדותיות כמו "נורא". ההומור מגשר על הפער בגיל, ובין שתי העמדות "להיות קטן" מול "להיות גדול". המסר שעולה מהדיאלוגיות של הסיפור הוא שלקטנה יש כבר יכולות של גדולה, ושהגדול עדיין לא איבד את האיות של ה"קטנות". זהו מסר מרומז ועדין – תהליך הגדילה הוא אטי ולא מוכרחים להפוך לגדולים כבדי ראש ורציניים. הדמיון וההומור עוזרים ללולה לבצע משימות שהיא מתנגדת להן, מתוך הבנה ושיתוף פעולה. המסר הזה מושג מתוך הדיאלוג, שמסמל הבנה, עולם משותף, קשר.

צ'רלי כאח הגדול מסמל את הדמויות הסמכותיות בכלל – ההורים, המבוגרים. הדיאלוג שמתרחש בין האח והאחות מסמל גם את הדיאלוג האפשרי של לולה

עם ההורים ועם כל עולם המבוגרים. בספר "אני בכלל לא עיפה" צ'רלי נוקט אסטרטגיה של מבוגר מול ההמצאות של לולה, הוא נכנס לעולם שלה ומשחק את המשחק שלה. טון הדיבור הזה (ברוך, 2001, עמ' 118) הוא עוד מאפיין שלו כבוגר, הבקי ויודע איך צריך לשכנע ילדים קטנים לבצע את המטלות ההכרחיות. בספר "אף פעם בחיים אני לא יאכל עגבניה" הוא מספר לנו: "יום אחד סידרתי אותה באמת", הזמנה לצאת למשחק דמיוני עם המאכלים השונים באה ממנו, שוב, מתוך ההבנה מה "יפעיל" את לולה. הטון הזה מאפיין אותו כבוגר, ומאפיין את הדיאלוג כדיאלוג בונה, מחזק וחיובי: הוא מבין אותה.

הסדרה של מיכאל ועמליה פונה לילדים קטנים יותר. אין בה חילופי דברים שנונים בין שני האחים. הטון השולט בסיפורים הוא הטון התמים והילדותי של עמליה, והטון ה"בוגר" מלא האמפתיה של מיכאל. אפשר לאפיין את הז'אנר כריאליסטי: יש בו פרטים רבים של חיי היום יום של הילדים. בספר "ספר לי איך זה להיות גדול": ההשכמה מוקדם בבוקר, ההתלבשות, נעלי הבית, ארוחת הבוקר, צחצוח השיניים, הצעצועים, הדובי האהוב. בספר "ספר לי משהו נחמד לפני שארדם" מופיעים כל החפצים היומיומיים המוכרים, וגם הטבע משתתף: הדשא, העננים, הציפורים, הדבורים והברווזים. גם המציאות הפנימית מתוארת בצורה מדויקת: עמליה פוחדת שתחלום חלום רע. בספר "ספר לי איך זה להיות גדול" עמליה חוששת שלהיות גדולה פירושו הרבה מטלות, אחריות ובדידות.

כמו בספרי "צ'רלי ולולה" גם כאן; האח מקבל אפיונים של בוגר והאחות מאופיינת כקטנה. בשונה מספרי "צ'רלי ולולה" מיכאל עצמו איננו גדול מאוד. בספר "ספר לי איך זה להיות גדול" מופיעה האם בסוף הסיפור ואומרת במפורש "אתה עדיין קטן". עמליה מבקשת: "אתה יכול לבוא ולהגיע בשבילי?" (אל שולחן האוכל). השיבוש הלשוני מאפיין אותה כקטנה, ויותר מכך – כזו שמבקשת עזרה. גם סוג העזרה שעמליה מבקשת מאופיין כאן: שמיכאל יגיע בשבילה – יגיע קודם לגיל (כפי שהוא מסביר לה בצורה פשוטה ובהירה: "כי אני התחלתי לגדול לפניך") ויסלול לה את הדרך להיות ילדה גדולה, בוגרת. כשעמליה מבקשת עזרה, מיכאל מתנהג כמו מבוגר עייף, אבל אחראי: "מיכאל נאנח. 'בסדר. תני לי את נעלי הבית שלי'". מיכאל לא רק מדבר – הוא גם עושה: בספר "ספר לי איך זה להיות גדול" הוא מכין לעמליה ארוחת בוקר, ובספר "ספר לי משהו נחמד לפני שארדם" הוא מסתובב עם עמליה בכל הבית ומראה לה דברים נחמדים שירגיעו אותה לפני השינה.

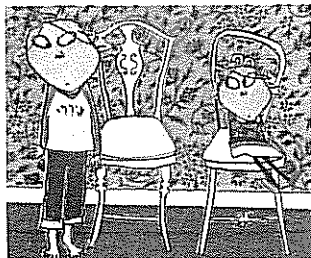
המספרת בסדרת "מיכאל ועמליה" היא מספרת יודעת כול, בניגוד לסדרת "צ'רלי ולולה" שבה היה צ'רלי המספר. המספרת משתמשת בדיבור משולב שבו היא נוקטת לפעמים בטון הדיבור של עמליה: "היא לבשה את חליפת הפסים שלה.

פעם ככה.. ופעם ככה..." "עמליה ניסתה ככה... וניסתה ככה..." רוב הזמן, המספרת משתמשת בשפה ברורה מאוד, חזרתית ואטית. כמעט כל ציטוט של הילדים מופיע עם הביאור "אמר מיכאל", "אמרה עמליה". גם הדיאלוג בין הילדים מתפתח לאט מאוד. בספר "ספר לי משהו נחמד לפני שארדם", מיכאל שואל את עמליה מה היא רואה, אחר כך אם היא יודעת מה החפץ עושה, עמליה עונה שלא, והוא מסביר. הדפוס הזה חוזר כמה פעמים, ללא השמטות וללא קיצורים. דרך הסיפור הזו נותנת תחושה של יציבות וודאות.

כמו אצל צ'רלי ולולה, גם כאן הדיאלוג הוא הציר המרכזי של הסיפור. הדיאלוג הוא גם אמצעי וגם מטרה. הוא מדגים איך הקשר והתקשורת עוזרים לעמליה להתמודד עם השאלות והקשיים שלה. השוני בין שני הדיאלוגים בולט: בעוד שהדיאלוג של צ'רלי ולולה מהיר שנון ומפתיע, הדיאלוג של מיכאל ועמליה אטי, חזרתי וצפוי. אין בכך כדי לומר שהוא משעמם. הדיאלוג מעביר תחושה חזקה של ביטחון, חום ואמפתיה. שני האחים מקשיבים בריכוז זה לזה, החזרתיות מעידה על ההקשבה וההפנמה אחד של דברי האחר, אחד משקף את דברי השני. בדף האחרון של "ספר לי משהו נחמד לפני שארדם" עמליה היא זו ששואלת את השאלות. היא אומרת למיכאל שהנוכחות שלו לצדה היא "הדבר הכי נחמד". יש כאן היפוך תפקידים שמבטא את ההדדיות ביחסים בין שני האחים.

כאן המקום להעיר לגבי הבחירה השונה שעשו המתרגמות של שתי הסדרות: בעוד שהמתרגמת של מיכאל ועמליה עברתה את השמות של הגיבורים, המתרגמת של צ'רלי ולולה בחרה להשאיר אותם כבמקור. הבחירות הללו משרתות היטב את הטון של הסיפורים. מיכאל ועמליה מבטאים תמימות ופשטות, ולכן נכון היה לקרב אותם אל הקוראים (והשומעים) דוברי העברית, לשרטט את גבולות עולמם הקטן והמוגן קרוב אל הבית. צ'רלי ולולה מייצגים את אנשי העולם הגדול, שנונים, מהירים ודעתניים, לכן נכון היה לשמור על השמות האנגליים, שרומזים על העולם הגדול, על שפע האפשרויות שבו ועל עושרם. כך הופכים גם הקוראים של צ'רלי ולולה לבקאים בשמות זרים ולמתוחכמים, בדומה לשני הגיבורים.

האיורים

האיורים של סדרת צ'רלי ולולה עשויים כקולאז' של תמונות. הם משתלבים בטיפוגרפיה לא שגרתית, פרועה, שדורשת מאמץ. ישנו עירוב של טכניקות – ציור בצבעי פסטל וגם בצבעי מים, צילום. כמו כן הגדלים והפרופורציות בין האובייקטים אינם

סטנדרטיים. הרושם הכללי הוא של בלגן מאורגן, חדירת הפנטסטי לתוך המציאות, כמו שקורה גם בטקסט. האיורים והטיפוגרפיה מפתיעים ומאתגרים – כמו הדיאלוג וההמצאות שצ'רלי ולולה מגלגלים ביניהם.

האיורים עוזרים לקורא (ולשומע) לעשות הבחנות בין הבדיון המתאר מציאות (הדמויות של צ'רלי ולולה, מבנה החדרים והרהיטים) ובין ההמצאות הפנטסטיות שלהם. הדמויות של שניהם מצוירות בצורה זזה באופן עקבי שחוזר על עצמו. כך יוצר האיור תחושה של יציבות. הבית מופיע בצורה סולידית ומאורגנת, איורי המטבח כוללים את כל המכשירים החשמליים, באיורי החדרים חוזרים מאפיינים בולטים של טפט (באמבטיה). מצד אי-הסדר: כמה חפצים זכו לאיור שהוא צילום, המופיע בהבלטה, בפרופורציה משונה ביחס לדמויות ולחדר, אלה החפצים המסמלים את המטלות: כוס החלב, משחת השיניים והמברשת, קצף האמבט והספוג, הפיג'מה. ציורים אחרים ממחישים את הדמויות הפנטסטיות שבסיפור, בדרך כלל בפרופורציות הנכונות: הנמרים, האריה, הכלבים. מכל הערבוביה הזו עולה תפיסה ילדית, המבטאת את התחושה של לולה שהמטלות גדולות מדי. עולה גם התחושה שהדמיון והפנטסטי יכולים ליצור אי סדר חינוכי, מרתק ומעשיר, אבל גם מעייף ואולי כאוטי.

בספר "אף פעם בחיים אני לא יאכל עגבניה" האיורים ממחישים שאף על פי שצ'רלי ולולה ממציאים שמות חדשים למאכלים מוכרים, מדובר עדיין באותם מאכלים. גם כשלולה אוכלת פפוצי ירח מדובר בהחלט בעגבנייה. בסיפור הזה יש פחות צילומים. כמו בספר "אני בכלל לא עיפה", גם כאן המטלות זוכות לצילום: גזר, עגבניות, דג ותפוח אדמה עצום המשתלט על כל האיור. אבל בסיפור הזה גם הפנטסטי זוכה לאיורים מצולמים: כשלולה אומרת: "גזר זה אוכל לארנבות", המשפט מלווה באיור של גזר מצויר עם ארנבת מצולמת. כך מודגשת שוב העמדה של לולה, הצילום מאשר את הקביעה שלה, ארנבת "אמיתית" (לא מצוירת) באה לאכול את הגזר. "מקלות מלוחים מכוכב צדק" זוכים לצילום של אדמה, כדור הארץ וכוכב שבתאי, ולולה מצוירת יושבת ליד חיזור ואוכלת גזר מצויר. חלק מהאיורים עושים יד אחת עם הטקסט, וכמוהו מטשטשים את ההבדל בין בדיון ריאליסטי לפנטסטי – כשהאפונה המצולמת והריאליסטית מאוד הופכת בדף הבא לעיגול ירקרק מצויר, שהוא ספק אפונים ספק ארטיקרק מאנטארקטיקה.

האיורים של "צ'רלי ולולה" אינם פשוטים; הם מאתגרים. כפי שמצינת רות גונן (עולם קטן, 2004, ע' 113-112), הם משקפים מגמה באיורי ספרי ילדים התופסת את האיור כאמצעי להרחבת יכולות מנטליות של חשיבה, ריכוז וזיכרון, ופיתוח

מיומנויות של התבוננות וחיבה חזותית סמלית. האיורים של זמננו מכילים אלמנטים של שעשוע, הומור ומשחק, התורמים לפיתוח היצירתיות. האיור יכול לבטא רגשות ויחסים בין-אישיים, אומרת גונן, כך אפשר לראות את צ'רלי ולולה שוחים ב"סופר התת ימי" – חולקים ביניהם את אותו עולם דמיוני. האיור הזה מציג בברור את המשאלה של לולה – להיות שווה לצ'רלי, לשחק אתו בעולם שלהם. האיכות הוויזואלית היא זו שמאפשרת את המעורבות הרגשית בסיפור, מסכמת גונן.

איורי "מיכאל ועמליה" מציגים את האחים כשני ארנבים. הבחירה לאייר אותם כבעלי חיים מרחיקה את הסיפור מהפן הריאליסטי שלו, ותורמת לו איכות חלומית. עם זאת, האיורים מתארים חיי יומיום רגילים של שני ילדים. הארנבים מתלבשים, מתקלחים, אוכלים ארוחת בוקר וחיים בבית כבני אדם. השימוש בארנבים מאפשר למאירת להכניס פרטי פרטים של חיי הארנב לתוך האיור: הבגדים וכל שאר הבדים – וילונות, מפות שולחן, טפטים ושטיחים – כולם מעוטרים בגזרים, בכרובי ניצנים, באפונים ובשאר ירקות ופרחים. הסגנון הפרחוני יוצר עולם מתוק. גם הדמויות של הארנבים רכות, הבעות פניהם אוהבות. עמליה מבטאת לעתים פגיעות, עצב או חשש, האמא הגדולה והרכה מכרבלת את שני הארנבונים במיטה באיור שכולו ביטחון, שלווה ואושר.

רות גונן (עולם קטן, 2004, עמ' 127) מייחסת לאיורים יכולת לעורר בילד מצבי נפש וחוויות שלא הומשו, דווקא מפני שהם מתקשרים עם הכרתו באופנים שונים של טרום שפה. בדרך זו האיורים יכולים לשחזר ולעורר בילד תחושה של חלום או רגשות כמו געגוע ושלווה. האיור מתרגם את הטקסט ללשון ויזואלית רבת עצמה ופועל על כל החושים, מבטא איכות של מצבי רוח, רגשות ויחסים בינאישיים. איור כזה, כשהוא במיטבו, יכול להיות תרפויטי. לטעמי, האיורים של "מיכאל ועמליה" בשילוב הטקסט האמפתי משיגים את המטרה הזו בדיק.

ההיבט הפסיכולוגי

כאמור, סיפורי צ'רלי ולולה מציגים את הקונפליקט של לולה ביחס למטלות היומיומיות ההכרחיות. מטלות אלה מסמלות את עולם המבוגרים כולו, את הדרך שבה מבוגרים מבצעים את המטלות היומיומיות ללא קושי וללא הרהור שני. הסיפורים מעלים את הקושי ומתארים אותו דרך עיניו של צ'רלי ה"בוגר". אחרי

הפתוח, הבמה נשארת של לולה. החוויה שלה מתוארת דרך הפלגות הדמיון. בעזרת הדמיון האוכל המגעיל הופך למסקרן ומושך, המשימות של לפני השינה הופכות למפגשים עם חיות משונות. באופן כזה הסיפור אינו עוסק ב"לא רוצה", בקושי ובעקשנות. הדגש של הסיפור מצוי בתיאור הדרך שבה המטלות הופכות להיות אפשריות בזכות הדיאלוג עם צ'רלי. הדיאלוג הזה הוא הפתרון הרגשי של הסיפורים – אם קשה לצחצח שיניים, כמה טוב שיש אח גדול שאפשר לשחק אתו. האח הגדול (שיכול לסמל כל דמות בוגרת) יכול להיכנס אל העולם של לולה, לפטפט אותה על האריה שאכל לה את מברשת השיניים, וללוות אותה כשהיא מבצעת את המטלות השנואות. הדיאלוג, שמגולמים בו קשר, הבנה, הומור ודמיון הוא התשובה לקונפליקט.

צ'רלי ה"בוגר" גם מחכה לרגע הנכון, הרגע שבו לולה מקבלת על עצמה לעשות את מה שהצהירה שלעולם לא תעשה. בכך הוא משאיר את הבחירה והשליטה בידיה. המהלך הזה מחזק את האחות הקטנה ונותן לה תחושה שהיא המחליטה, היא הקובעת.

גם עמליה, כמו לולה, מתקשה ללכת לישון. בזמן שלולה הווכחנית מנהלת משא ומתן על כל אחת מהמטלות שיש לבצע לפני השינה, עמליה התמה אומרת בפשטות שהיא פוחדת לחלום חלום רע. הרגש החשוף והפגיע מוצג באופן גלוי באווירה התומכת והבטוחה שיוצרים יחד דמותו של מיכאל האח המגן, האיורים המחבקים והמספרת בטון הרגוע והשקול שלה. הפחד של עמליה מפני החיים הבוגרים מנוסח גם הוא בצורה ישירה וגלויה: "לצאת לבד החוצה.. ללכת לבד... להיות לבד בעולם", גם האחריות והמטלות מטרידות אותה, היא חוששת שתצטרך לסדר את המיטה ואת הצעצועים. הסיפור מציע כמה פתרונות. מצד אחד, מיכאל מציין בפני עמליה את היתרונות שבגדילה: העצמאות, החוויות החדשות. מצד אחר הוא מאפשר לה לקחת אתה למסע את דובי-נמש, חפץ המעבר שלה, שילווה אותה ויעניק לה תחושה של ביטחון. הפתרון השלישי שמציע הסיפור הוא להשהות את הקונפליקט. להתכרבל עם אימא במיטה, ובינתיים לא לדאוג וליהנות מהביטחון שהגדולים מעניקים. כמו שאומרת אימא: "עוד נורא מוקדם", גם מוקדם בבוקר, וגם מוקדם מדי בשביל עמליה להתחיל לדאוג מה יהיה כשתגדל.

בספר "ספר לי משהו נחמד לפני שארדם" עמליה מפחדת מהחלום הרע. למיכאל פתרון חד-משמעי, "פטנט" שעובד תמיד: "תחשבי על משהו נחמד ואז לא תחלמי חלום רע". הסמכותיות שיש למיכאל בסיפור הופכת את האמירה הזו לאקסיומה. אי אפשר לערער עליה. אחר כך, במהלך כל הסיפור, מיכאל מראה לעמליה כמה דברים נחמדים מקיפים אותם. עמליה מסכימה אתו. אחרי כל תיאור היא אומרת

"יופי. זה נחמד" היא מאשרת שזו מחשבה נעימה. הקוראים (והשומעים) לומדים מהאישור של עמליה אלו הם הדברים הטובים והנעימים, איזה סוג של מחשבות יכול לגרש חלום רע. הדבר הנחמד ביותר, עמליה יודעת, הוא אחיה הגדול בעצמו: ההיענות שלו לצרכים שלה, ההירתמות שלו לעזור לה.

הסיפור מקרב את הקוראים (והשומעים) אל הפחדים של עמליה, ואז מרים אותם על הידיים ולוקח אותם אל הפתרון, כמו שמיכאל מרים את עמליה. הטון הרגוע, האטי והבטוח בעצמו הוא חלק מהפתרון הרגשי שמציעים הסיפורים.

בשתי הסדרות פתרון הקונפליקט של האחות הצעירה מבוסס על הזיאלוג והקשר שבין האחים, אך בכל סדרה איכות הקשר מאופיינת אחרת. ניתן לומר שהפתרון שמציעים צ'רלי ולולה הוא פתרון בעל אוריינטציה קוגניטיבית: במקום לחשוב על מה שמטריד ומעכב את לולה בביצוע המטלות, הם מלמדים את הקוראים לחשוב מחשבות מצחיקות ומשעשעות שהופכות את הבעיה לחגיגה, מחשבות חיוביות. הפתרון מכון לעשייה, לביצוע של המטלות. הפתרון של מיכאל ועמליה הוא בעל אוריינטציה רגשית. מיכאל, המספרת והמאירת יוצרים בעבור עמליה מקום בטוח ומוגן שבו היא יכולה לדבר על הפחדים שלה, לבטא את הפגיעות שלה. מיכאל מייצג דמות בוגרת שמגלה אמפתיה, הקשבה והיענות.

ההיבט החינוכי

המסר החינוכי של סיפורי צ'רלי ולולה סמוי מאוד (וטוב שכך). צ'רלי כבר יודע ועכשיו גם לולה: לפני השינה צריך לאכול ולשתות, להתקלח ולצחצח שיניים, ללבוש פיג'מה ולהיכנס למיטה. חובה לאכול ירקות ודגים. המסר הזה מועבר בצורה הכי מהנה שאפשר, על ידי משחקי דמיון וקשר אינטימי וחם בין שני האחים. האח הגדול "חונך" את אחותו הקטנה לתוך העולם הזה של החובות שמוכרחים לבצע. ה"חניכה" מתרחשת ללא מאמץ וללא התנגדות, נהפוך הוא – היא מלמדת את הילדים שהדמיון משחרר, מסייע ויש בידם לבצע פעולות של "גדולים" בצורה שלא פוגעת בהנאה, ללא ויכוחים וריבים עם ההורים.

המסר שעולה מסיפורי מיכאל ועמליה הוא שכדאי תמיד לבקש עזרה מדמות קרובה ואוהבת. עמליה נעזרת ויוצאת נשכרת, היא מרגישה מוגנת ובטוחה. הסיפורים יוצרים עולם מתוק, הרמוני ואוהב, עולם שבו החששות מוצאים אוזן קשבת, שבו האח הגדול משמש כמתווך בעבור האחות הקטנה. הדמות של האם גם היא מציעה ביטחון והגנה. גם כשהיא איננה נמצאת בטקסט בספר "ספר לי משהו נחמד לפני שארדם", היא מציצה באיור על שני האחים מהדלת, ומאשרת את הקשר ביניהם.

בניגוד לרבים מספרי הילדים המודרניים, הנותנים מקום לביטוי קנאה בין האחים, ובייחוד לדחפים התוקפניים של האח הגדול, ארבעת הספרים שלפנינו מתארים יחסים טובים וקשר חם בין האחים שיכול לשמש מודל להזדהות לקוראים הצעירים. ארבעת הספרים מציינים דמות חיובית של אח גדול, המקבל אחריות ומממש אותה. האח הגדול מוכיח שהוא "גדול": מתפקד כבוגר ומצליח למצוא פתרונות מקוריים לבעיות. הזדהות עם דמות האח הגדול תורמת לחיזוק האגו של הקוראים הצעירים.

רשימה ביבליוגרפית

ספרי ילדים

- דנבר, ג'ויס. **ספר לי איך זה להיות גדול**, אור יהודה: ספריית מעריב-שבא, 2001.
דנבר, ג'ויס. **ספר לי משהו נחמד לפני שארדם**, אור יהודה: ספריית מעריב-שבא, 1999.
צ'יילד, לורן. **אני בכלל לא עיפה ואני לא הולכת לישון**, דניאלה דינור, 2005.
צ'יילד, לורן. **אף פעם בחיים אני לא יאכל עגבניה**, דניאלה דינור, 2005.

ספרות מחקרית

- ברוך, מירי (תשנ"ג) **הומור בספרות ילדים**, ירושלים: מכון מופ"ת.
ברוך, מירי (2001) **ז'אנרים בספרות לגיל הרך**, תל אביב: מפ"ט עמל.
גונן, רות-תור (2004) "ארבע פנים לאיור: הפונקציות הקוגניטיביות, הערכיות, האמנותיות והפסיכולוגיות של האיור בספר הילדים העכשווי", **עולם קטן**, גליון 2, ע' 111-140.
גונן, רות (1997) "השתקפות אמנות פלסטית וציטוטה באיור ספרי ילדים", **מאמרים על איורים בספרות ילדים**, עורכת: חוה יסעור.